

IZJAVA RADA BIORGA - 31 -

Rođen, rođenog 20.

1916.g. u Boljevu

u Šašaničkoj Banji

u probjeu logora

u Krtu, 12.II 1942.g.

Obradio Božica Branko

spoljni saradnik Narod-

nog muzeja u Nišu i

Krstić Vlastimir, steno-

daktilograf

IZJAVA R A D A B I O R G A

Godine 1941. stupio sam u Rudarsku Jeta Kopaonič-
ku stražu, kao aktivni borac. Uhapšen sam 19. XII 1941. u Ko-
povcu. Sadržavan sam u Rečkoj od strane MILANOVICA i TOMA-
ŠIĆA. U zatvoru sa je tukao LEŠANIN i drugi.

Za Niš sam sproveden 21. XII u drugom transportu,
preko do Trstenika, a posle vožen do Niša, sa 22. XII 1941.
Sprovedio nas je bivši šandamerijski podnarednik KRŠMAN MA-
ŠIĆ. U Nišu u četničkom štabu prisio nas je major MIKIĆ.
Kada smo sprovedeni u njihov logor kod Čele Kule, koji je bio
u logoru baraci bivše Vojno-sanitetske podoficirske škole.

7. I. U logor je dolazio šef Gestapoa i šef Speci-
jalne policije, Živanović, koji su nam pretećići tonom mnogo na-
govorili, a na kraju nam rekli da će oni radije streljati
neke komunističkih bandita, nego da strada sav srpski narod.

9. I. vođeni smo na kupanje i parcajs odela u Ni-
ški zatvorski zavod, gde smo bili počinjeni.

14. I. Pod jakim stražom gradske policije sprovede-
ni smo kroz grad sa nemački logor Crveni Krt. Debeli
šef gradske policije saopštio nam je da idemo kod Kocica
u logor i da se ništa ne plašimo. Na kraju je spomenulo da ne
bojimo da bežimo, jer će svaki ko bude pokušao, biti stre-
ljat. Kosa je bio veliki, mag je padao. Na nama su se počeli
sprovoditi prolaznici, koje su sprovedalci razgonili. Upravo
u tom času bilo je nekoliko roditelja koji su hteli da vide gde
su. U drugu nemačkog logora u Crvenom krtu predati smo Nema-
cima. Oni su stajali, razgledali smo po krugu, što razljuti ko-
sare pa neke isudare, pružajući i nepomirajući "da smo sada u
Nemačkim rukama i da ćemo se tu naučiti radu". Uvedeni smo

Izjava RADA BIORCA
rudara, rođenog 20.
XII 1916.g.u Boljevcu.
Živi u Jašaničkoj Banji
učesnika u proboju logora
Crveni Krst, 12.II 1942.g.

Obradio Nožica Branko
spoljni saradnik Narod-
nog muzeja u Nišu i
Krstić Vlastimir, steno-
daktilograf

Bilo je i mnogo drugih drugova iz Rudarske čete Kopaoničkog odreda.

Godine 1941. stupio sam u Rudarsku četu Kopaoničkog odreda, kao aktivni borac. Uhapšen sam 19. XII 1941. u Boljevcu. Sađušavan sam u Raškoj od strane MILANOVICA i TOMAŠEVIĆA. U zatvoru me je tukao LEŠANIN i drugi.

Za Niš sam sproveden 21. XII u drugom transportu, kamionom do Trstenika, a posle vozom do Niša, 22. XII 1941. Sprovodio nas je bivši žandarmerijski podnarednik KRSMAN MARINKOVIĆ. U Nišu u četničkom štabu primio nas je major MIKIĆ. Odatle smo sprovedeni u njihov logor kod Čele Kule, koji je bio u jednoj baraci bivše Vojno-sanitetske podoficirske škole.

7. I. U logor je dolazio šef Gestapoa i šef Specijalne policije, Živanović, koji su nam pretećim tonom mnogo nešto govorili, a na kraju nam rekli da će oni radije streljati šačicu komunističkih bandita, nego da strada sav srpski narod.

9. I. vodjeni smo na kupanje i parenje odela u Higijenski zavod, gde smo bili posluženi.

12. I. Pod jakom stražom gradske policije sprovedeni smo okovani kroz grad za nemački logor Crveni Krst. Debeli komandir gradske policije saopštio nam je da idemo kod Nemaca za taoca i da se ništa ne plašimo. Na kraju je opomenuo da ne pokušavamo da bežimo, jer će svaki ko bude pokušao, biti streljan. Mraz je bio veliki, sneg je padao. Za nama su se počeli sakupljati prolaznici, koje su sprovednici razgonili. Uporedo sa nama išlo je nekoliko roditelja koji su hteli da vide gde ćemo. U krugu nemačkog logora u Crvenom krstu predati smo Nemcima. Dok smo stajali, razgledali smo po krugu, što razljuti komandanta pa neke izudara, psujući i napominjući "da smo sada u gestapovskim rukama i da ćemo se tu naučiti redu". Uvedeni smo

- - 2 -

u sobu br. 14. gde smo našli drugove ranije sprovedene, većinom borce Rudarske čete. U sobi nikakvog nameštaja, malo slame samo za ranije doterane zatvorenike, te smo mi g legli na mokr - čist beton. U sobi je bio sobni starešina BRANKO BJEGOVIĆ, a bilo je i mnogo drugih drugova iz Rudarske čete Kopaoničkog odreda.

Još po dolasku u ovu sobu pokrenuta je misao o bekstvu, za šta je napravljen i plan o kome je i VULE VUKAŠINOVIĆ znao. Po tom Oko 11 časova naredili su nam da se svučemo do pojasa, sa otkopčanim pantalonama i da izlazimo jedan po jedan. Zašto? Znali smo, jer smo dotle slušali jauke i udarce ispred sobe broj 12. Mnogi su već izašli, udarani i učutkani, tek kad sam izašao video sam da leže jedan pored drugog kao ~~trupine~~ trupine, ukočeni ljudi, dok je pred sobom broj 12 bila velika komora izukrštanih golih tela. ~~katvo našli su kriminalci, a~~

~~uskoro i Nasci, te su uskoro predusete nove predostrožnosti, koje su udvostručile.~~ Metuli su me na sto potrbuške. Onaj više glave uhvatio me je za glavu, te mi braću preturio mimo ivicu stola, pa rukama za vrat stegao za sto. Onaj sa donje strane zašao mi je medju noge, svukao pantalone sa vešom do kolena, zatim stegao za noge i dao znak. Dva sa obe strane, koji su se tek smenili, onako odmorni, počeli su ~~snajp~~ snažno udarati sa gumenim pendrecima po krstima. Pokušao sam da brojim, ali nisam uspeo da saznam koliko su udaraca udarili, kad sam izgubio svest. Ležeći sa stomakom na zemlji ovestio sam se na zemlji, ali nisam smeo da mrdam, jer su ponovo tukli cokulama one koji su davali znak života. Oko 1. sat po ponoći dovedeni su stari da nas unose i pored njihove želje da nas metu na svoja ležišta nisu smeli, već su nas pred komandantom redjali, većinom potpuno gole po golom betonu sa svučenim pantalonama. ~~sobi se pro-~~

22. ili 23. morali smo se spremiiti da predjemo u sobu broj 12, jer je ova soba trebalo da se isprazni za nove zatvorenike. U sobi broj 12. našli smo gotovo sve drugove ranije doterane. U sobi je bio sobni starešina ACA, koga su zvali još i kockar, ali našim dolaskom on je smenjen, a na njegovo mesto je postavljen BRANKO BEGOVIĆ, što je ACU razljutilo. Našim dolaskom, u sobi veličine 9 x 9 metara, bilo je oko 150 ljudi.

~~nasli da je plan otkriven. Štog toga su neki isvedjeni na~~ Oko prvog februara u sobu je doveden i četvrti ~~naslađanje i bavljenje.~~

- 3 -

transport iz Raške, koji je sastavljen od partizana a i od četnika sa VULOM VUKAŠINOVIĆEM na čelu. I oni su tučeni isto veče, ali zbog nekih revolverskih metaka nadjenih na mestu pretresa. Tučeni su i drugo veče. U sobi je bilo i kriminalaca.

Još po dolasku u ovu sobu pokrenuta je misao o bekstvu, za šta je napravljen i plan o kome je i VULE VUKAŠINOVIĆ znao. Po tom planu bilo je predviđeno ko će da udara na: mitraljez, komandanta, pojedine stražare, da prekida električnu žicu i telefon, da otvara kapiju i vrata drugih soba, da vodi zarobljenike i bolesnike, da nosi municiju. Na akciju prema planu, trebalo je da se podje sa zbornog mesta kada bi komandant naredio da se ulazi u sobu. Dan za napad bio je odredjen - 10. februar. O nekoj pripremi za bekstvo načuli su kriminalci, a uskoro i Nemci, te su uskoro preduzete mere predostrožnosti, koje su udvostručene.

9. II izvodjeni smo radi kupanja, parenja odela i promene sitne, vašljive slame. Napolju je vrlo hladno, a i sneg veliki. Kupatilo malo, a i aparat za parenje odela, te smo onako goli čekali napolju drhteći. Slama se pušila, pa smo onako goli i bosi po njoj skakali da bi se zagrejali. Neki su jedan drugog trljali, ne bi li se zagrejali, trljajući se ledjima. Dok smo tako čekali došao je u krug sankama šef Gestapoa - Hamer te je prozvao oko 80 ljudi i naredio da stalno posebno ubuduće ovi prozvani staju u poseban stroj. Pošto je on otišao, vratili smo se na kupanje, za koje vreme je odelo bilo gotovo, a i slama promenjena, te smo se vratili u sobu, gde je nastalo nagadjanje zašto je odvojen transport. U to vreme u sobi se pronela vest da se kopaju rake.

10. Rešeno je da se izvede plan bekstva - posle večere i šetnje. Ali, kada smo došli na zbornu mesto, stražari su bili u pripravnosti, sa puškama na gotovs, pa i sam komandant i gefrajter, sa otkačenim mašinkama o vratu, te su prosto prkosili. Valjda je to uticalo da BEGOVIĆ ne dade znak za napad. Po povratku u sobu mnogi ljudi su bili utučeni, a mnogi su to razumeli da je plan otkriven. Zbog toga su neki izvodjeni na saslušanje i batinanje. Iznjenu i streljaju ga.

- 4 -

11. II. Rešeno je da se opet pokuša sa ostvarenjem plana o bekstvu i opet se očekivalo sa nestrpljenjem puštanje na večernju šetnju. Pre izlaska na večernju šetnju znalo se da je došao Hamer, ali smo se nadali da će otići. Ali smo se prevarili kada smo došli na zbornu mesto, ne samo da su bili stražari i gefrajteri sa komandantom logora pod oružjem, u pripravnosti, nego je i sam Hamer sa još jednim oficirom imao pripravno oružje, te se opet nije dao znak za bekstvo. U sobi su mnogi bili još više razočarani.

12. II. Kada smo pušteni na šetnju, svi smo se već spremali na izvršenje plana, pozdravljali smo se i hrabрили jedan drugog. Bio sam na sredini šetališta kad sam čuo glas: "IZdati smo, napred"! Pošto sam video neke drugove na žici, pošao sam prema već napravljenom prelazu, do klozeta da bih se prebacio preko žice, ali je stražar od klozeta dejstvovao, te se brzo savijem i bauljeći dodjem do prelaza prema sobi 12, ali i taj prelaz je bio pod vatrom, te se vratim sredini i raskopam sneg i kroz žice se provučem. Kad sam bio u polju, sustignem druga LABUSA MILANA I FRANJU VAŠA, pa smo pošli levo. Prolazeći pored neke radio stanice, kraj koje je bio nemački stražar, koji je mislio da jurimo na njega, pobegne, te mi produžimo. Isto večer smo došli u jedno selo, ali nismo smeli da se javimo nikome. Ušli smo u jednu slamaru i prespavali. Sutradan domaćin pošalje devojčicu da traži jaja, koja kad nas vide, uplaši se od nas te alarmira njene roditelje i komšije te dodju kod nas. Dugo smo ih ubedjivali da nas ne predaju, iako su neki od prisutnih tražili da nas predaju. Jedan od prisutnih predloži da nas prebace preko Nišave, što odmah i učine, pošto nam dade nešto hrane. Po uputstvu onoga što nas je otpratio, pošli smo prema selu Lalincu, koje je bilo potopljeno, te se ljudi većinom iselili iz sela. Tu nadjemo jednog starog čoveka čiji su sinovi u partizanskom odredu, koji nam da hrane i obavesti kako da predjemo Moravu i kuda da idemo da bi najbrže došli do partizanskih jedinica. Pošto smo prešli Moravu, predjemo selo Azbresnicu, a odatle, u blizini, na nekoliko kilometara, nadjemo jednu četvu Jastrebačkog odreda. Docnije su četnici udarili na selo, nadju LABUSA u skloništu i streljaju ga.

6. VII 1955. godine

Rade Biorac, s.r.
Jašanička Banja